

CUPRINS

Introducere	5
Noțiunea de diaspora	33
Folosirea noțiunii de diasporă în discursul public	34
Noi interpretări ale noțiunii de diasporă	36
1. Existența în condiții de diasporă în istoria poporului lui Israel.....	47
1.1. Geneza poporului israelit	47
1.2. Religie timpurie a lui Israel	49
1.3. Formarea identității Iahve–popor ales	53
1.4. Perioada dezvoltării identității naționale	54
1.5. Evenimentele relevante ale epocii regilor.....	57
1.6. Evenimentele relevante ale epocii lui Solomon.....	61
1.7. Dezbinarea țării.....	64
1.8. Dezvoltarea lui Israel sub regatul lui Omri.....	66
1.9. Ascensiunea imperiului asirian	74
1.10. Evenimentele robiei din Babilon.....	83
1.11. Reformele de după reîntoarcerea acasă.....	87
1.12. Câștigurile vieții petrecute în diasporă.....	89
2. Comunități de diasporă de peste Carpați	97
2.1. Ceangăii din Moldova.....	100
2.2. Maghiarii emigrați pe partea estică și sudică ale Carpaților	103
2.3. Motivele și istoricul emigrației	104
2.4. Comunități bisericești existente înaintea organizării misiunii în Moldova și Țara Românească.....	108
2.5. Parohii reformate în Moldova.....	109
2.6. Parohii reformate în Țara Românească.....	111
2.7. A doua generație de preoți reformați în București.....	116
2.8. Datele mai importante din viața preotului reformat Koós Ferenc	118
2.9. Primii pași în organizarea misiunii reformate în Moldova și Țara Românească	124
2.10. Viața și activitatea preotului Czelder Márton între 1860-1871.....	132
2.11. Greutățile primului an în misiune.....	135
2.12. Primele roade ale activității în misiune	146
2.13. Activitatea desfășurată la Galați și începutul conflictului cu Koós	148
2.14. Urmările hotărârilor sinodului misionar din București	164
2.15. Perioada luptelor fără rost și sfârșit.....	165
2.16. Extinderea conflictului - disputele între eparhiile reformate din țară ..	168
2.17. Anchetarea problemelor	173
2.18. Investigații, dispoziții și dispuneri. Noi dispute între eparhii	175
2.19. Acutizarea problemei bisericii din București	180
2.20. Evenimentele după zece ani în misiune	186
2.21. Încercările făcute pentru stingerea conflictului.....	187
2.22. Ultimul an de slujire al lui Czelder	189
2.23. Eliberare din funcție al lui Czelder și activitatea lui în țară.....	192
2.24. Scurtul istoric al misiunii după pecarea lui Czelder	193

2.25.	Evenimentele parohiei din Pitești.....	199
2.26.	Evenimentele parohiei din Ploiești.....	201
2.27.	Evenimentele parohiei din Bukarest	202
2.28.	Evenimentele parohiei din Brăila.....	202
2.29.	Evenimentul parohiei din Galați ügyei.....	204
2.30.	Evenimentele misiunii reformate din Regat în sec.20.....	206
3.	Condițiile istorice ale dezvoltării fenomenului de diasporă în cazul comunităților reformate din Transilvania	218
3.1.	Evoluția relațiilor etnice din Transilvania în sec. 16-18.....	221
3.2.	Problemele legate de extinderea fenomenului de diasporă după răscoala condusă de Horea.....	227
3.3.	Evenimentele revoluției din 1848 și efectul acestora asupra fenomenului de extindere a fenomenului de diasporă	228
3.4.	Urmările revoluției din 1848 în Transilvania de Sud	230
3.5.	Represiuni din partea imperiului Habsburgic după 1848 și martirii secui.....	232
3.6.	În drum spre prăbușire națională	233
3.7.	1918 - punct de referință în istoria maghiarilor din Transilvania.....	235
3.8.	Instaurarea puterii în Transilvania	238
3.9.	Noile legi în viața oamenilor din Transilvania.....	239
3.10.	Legea cetățeniei.....	240
3.11.	Legea legată de folosirea limbilor minorităților.....	241
3.12.	Legea învățământului	242
3.13.	Comunitățile de diasporă în centru atenției.....	245
3.16.	Viața religioasă și diaspora, problemele de diasporă în oglinda autobiografiilor preoților reformați	266
3.17.	Date legate de locul nașterii	270
3.18.	Date despre studiile preoților	270
3.19.	Condițiile de trai ale preoților reformați	272
3.20.	Conflictele interioare ale comunităților reformate	273
3.21.	Comunitatea și activități de dezvoltare a vieții religioase.....	273
3.22.	Probleme legate de statutul de grup minoritar	274
4.	Existență și probleme în comunități de diasporă în oglinda autobiografiilor preoților și comunități reprezentative din fiecare protopopiat, unde fenomenul de diasporă s-a dezvoltat până la 1940.....	276
5.	Concluzii.....	413
	Bibliografie	418

DIASPORA.
CONDIȚIILE ISTORICE ȘI SOCIALE ALE FENOMENULUI DE
DIASPORĂ ÎN PAROHILE EPARHIEI REFORMATE DIN ARDEAL PÂNĂ
IN 1940

Lucrarea are ca scop analiza acelor evenimente istorice si sociale, care au favorizat dezvoltarea fenomenului de diasporă legata de parohiile reformate ale Eparhiei Reformate din Ardeal. Aceasta comunitate poate prezenta o schimbare semnificativa în privința datelor demografice, dar și în schimbarea spațiului geografic și religios-etnic.

Lucrarea în prima parte face o încercare de interpretare a noțiunii de diasporă, care a suferit mai multe transformări de-a lungul secolelor.

La începuturi noțiunea s-a format pe baza decăderii regatului lui Solomon în Vechiul Testament, dar alte informații din Biblie ne arată faptul, că încă înaintea primului eveniment de robie din istoria poporului evreu, deja grupe de emigranți aparținând poporului lui Israel au format comunități în Egipt, iar mai târziu în Babilon, chiar după ce o parte a celor duși în prizonierat au primit acordul de a se întoarce acasă.

Comunități israelite s-au format mai târziu și în Alexandria, dar în multe alte orașe și regiuni importante din punct de vedere cultural, dar mai ales comercial.

Cuvântul de diasporă în primul rând se leagă de noțiunea de împrăștiere (asemenea seminței), dar cuvântul originar din greacă deja a suferit o schimbare de esență, deoarece folosirea lui în Septuaginta avea deja ca scop ameliorarea noțiunii originale a „gonirii”, a „molestării”, a exilării, deoarece robia din Babilon se caracteriza prin aceste noțiuni. Însă generațiile din urmă deja nu au ținut să caracterizeze acest eveniment cu noțiunile folosite original. Chiar și în cazurile, când în textul original se folosește noțiunea de „galut” sau „golah”, deja în Septuaginta se va folosi expresiile mult mai blânde de robie, încarcerare, sau exilare.

Oricum, noțiunea de diasporă va fi folosită în continuare pentru descrierea și caracterizarea acelor comunități, care din varii motive au ajuns să trăiască în afara granițelor originale istorice.

Folosirea noțiunii mai târziu a devenit foarte popular. Cu toate, că la începuturi se referea de o existență foarte specifică istoriei poporului lui Israel, la urmă a devenit noțiunea prin care sunt descrise acele comunități, care trăiesc în alte zone geografice, decât cele originale, chiar grupuri etnice sau minorități religioase, care fie au migrat, fie s-au refugiat de pe plaiurile natale.

În epoca modernității au fost incluse în aceasta categorie și acele persoane sau grupe, care au ales calea migrației din motive economice, sau acele persoane care aveau ocupații specifice, speciale, care le îndemna la migrație.

La începuturi a fost o expresie specific teologică, iar la urmă a devenit o noțiune mai mult legată de științele sociale și politice.

Înglobarea și răspândirea noțiunii în limbajul eclesiastic maghiar s-a petrecut mai ales prin intermediul răspândirii Reformei. Unele curente ale bisericii reformate în formare chiar au căutat analogia între istoria poporului ales și istoria poporului maghiar, mai ales pe seama eșecului istoric de la Mohacs, când țara a fost divizată în trei părți. Dar și evenimentele istorice, care au urmat, au dat nenumărate ocazii de a prelua și de a folosi noțiunea de diasporă cu înțelesul și conținutul original, cel dur de „galut”- „gonit, exilat” referitor la locuitorii unor regiuni, care au avut de suferit mult pe seama unor conflicte istorice cu turcii, tătarii, habsburgii, mai târziu și cu românii, sau rușii, dar și de epidemiile, care veneau după aceste evenimente nedorite.

Considerația față de aceste comunități suferinde a fost de două feluri: ori erau considerați comunități, care sunt pe cale de dispariție, ori față de ei s-a manifestat o speranță specială, ca și comunități, care pot juca rolul „seminței”, sau rolul de dospeală, fiind capabili să creeze viitor prosper în jurul lor.

Chiar și azi sunt dispute în rândul specialiștilor în legătură cu comunitățile minoritare în afara spațiului existenței maghiare (reformate), dar și în interiorul acestui spațiu despre delimitările, unde noțiunea de diasporă descrie corect felul de existență a comunității.

În prima fază toți cei implicați în astfel de discuții sunt de acord, că noțiunea de diasporă trebuie folosit mai ales în cazul acelor comunități, care s-au format prin emigrare, în afara granițelor etnice și confesionale, chiar naționale. În să și în acest caz dau motive de dispută motivațiile emigrației: dacă au fost voluntare sau s-au petrecut în urma unor presiuni politice, economice, etnice, confesionale etc.

Alții însă sunt de acord, că și acele comunități etnice sau religioase, care au ajuns să fie minoritari și împrăștiați în mijlocul unei majorități, pot fi considerate entități de diasporă. Elementul de bază este faptul că sunt împrăștiați, în număr mic, incapabili să-și reproducă spațiul cultural doar pe baza propriilor rezerve.

Alții însă conferă o nuanță peiorativă folosirii noțiunii de diasporă, mai ales pentru simplul fapt, că astfel sunt catalogați, ca și o grupă inferioară, suferindă a comunității mari, originale.

Iar alții sunt de părere, că insulele etnice sau confesionale, care prezintă majoritate în regiunea lor, indiferent de faptul că sunt minoritari, nu trebuie să fie considerate ca și comunități de diasporă.

În a doua parte a lucrării dorim să dezvoltăm pe scurt istoria, prin care a trecut poporul ales în procesul său de formare a identității religioase.

Astfel parcurgem etapele, prin care a pornit pe un drum specific, în primul rând prin Avram, care a fost primul, care s-a lăsat condus de o poruncă primită de Dumnezeu și a părăsit locul de baștină, mergând spre un loc necunoscut, descris doar prin promisiuni.

Prin perindarea lui între popoare își formează încet acele elemente specifice, care devin specifice acelor, care-i aparțin, dar cel mai semnificative elemente își capătă atunci, când prima dată este numit „ebraic” și primește binecuvântarea lui Melchiședec. Chiar dacă cei din jurul lor îi descriu pe ei, ca și comunitate, ca „poporul ebraic”, ei se numesc și se autodefinesc ca „fiii lui Israel”.

Semnul specific poporului lor primit prin Avram – să fie tăiate împrejur- le conferă o altă notă specială de identitate în relația lor cu celelalte popoare din jur. Acest semn nu le conferă doar sentimentul comun, de a fi legați prin acesta, dar și faptul că prin acest semn sunt legați de Dumnezeu.

Totuși este interesant faptul, că se formează și unele legături etnice cu popoarele semite din jurul lor, cum ar fi Moab, Ammon sau Edom, dar și cea cu tribul Midianiților – de fapt un trib cu origini arabe. Însă elementul hotărâtor în identitatea timpurie israeliană va fi cel legat de Aram, prin formula: „Strămoșul meu a fost aram hoinar”, care capătă un accent remarcabil în faptul, că își definește identitatea, ca venetic, ca o „venitură”. Astfel autodefiniția identității devine și o formulă timpurie de confesiune a legăturii cu Dumnezeu. Această confesiune va deveni una dintre elementele de bază ale poporului din Israel, care totdeauna în primul rând își va accentua legătura lui față de Dumnezeu, decât de o anumită zonă geografică sau alte elemente specifice etnice și culturale.

Totuși nu putem trece cu vederea unele episoade relevante ale istoriei și identității poporului lui Israel. În prima fază trebuie să observăm relația foarte strânsă, legătura chiar familiară între Dumnezeu și anumite persoane ale comunității. De fapt mărturisește o relație foarte personală ideea, că la toate ceremoniile, care cereau un jurământ, ca „ștampilă” pentru valabilitate, toți conducătorii de trib au jurat pe numele

Dumnezeului, care a fost Dumnezeul părinților peste generații. Totodată era un obicei foarte răspândit în rândul popoarelor semite, ca între conducătorul tribului și Dumnezeul comunității să fie o relație chiar personală, percepută ca un contract. Tot așa fac referi la relațiile foarte strânse între persoane și Dumnezeu acele componente de nume – „ab” - tată, „ah”- frate, „am”- popor – , care de fapt de multe ori pot fi, și chiar sunt înlocuite cu numele Lui Dumnezeu: Abiezer-Eliezer, Abimelek-Elimelek, Abiram-Jhoram etc. în aceste formule nu doar marchează persoane și nume, ci sunt de fapt expresii ale comunității între om și Dumnezeu, dar pot fi percepute chiar și formule de credo, confesiune.

O formă de relație specială ne este oferită în întâmplările evenimentelor din Egipt în viața poporului evreu. Fii lui Iacob nu numai se mută în Egipt, dar ajung să petreacă o perioadă însemnată acolo. Iar acest mediu nu le oferă doar alianța și legile lui Dumnezeu și statutul special de „popor ales”, dar și alte elemente de identitate interesante: Egiptul devine simbolul bunăstării pe urma ridicării lui Iosif la cele mai înalte nivele ale puterii și ierarhiei sociale. Egiptul este locul unde pe perioada celor șapte ani de foamete nu doar membrii familiei lui Iosif, ci o parte însemnată a poporului se mută în Egipt, unde trăiesc bine, fiind nu doar tolerați, dar și respectați, având posibilitatea să-și păstreze datinile, obiceiurile: când moare Iacov, Iosif nu numai primește aprobare din partea faraonului să-i ducă corpul neînsuflețit acasă în pământul lor – Canaan - , dar primește și escortă care să-i reflecte statutul de om important al imperiului.

Conviețuirea în Egipt aduce și alte efecte culturale: într-o măsură considerabilă integrarea, asimilația evreilor, ceea ce se manifestă prin preluarea și folosirea răspândită a unor nume de origine egipteană (Moise, Ofni, Finees, Aron) sau unele semne ale sincretismului religios, care s-a manifestat prin faptul, că unele denumiri ale zeilor din Canaan sunt preluate, mai apoi transpuse într-un cadru egiptean și cinstitute ca zei de pereche ale acestora.

Oricât de bine să le fie soarta, totuși Iosif însuși nu percepe traiul în Egipt ca pentru totdeauna, spunând, că Israel nu poate rămâne într-o țară străină, ci va trebuie să se întoarcă în propria țară, fiind vizitat și condus chiar de Dumnezeul strămoșilor. El consideră ca fapt natural, ca la plecarea spre pământul promis lui Avraam, Isac și Iacov, să-i fie purtat sicriul cu trupul lui neînsuflețit și la urmă să-și găsească liniștea „între ai săi”, acolo unde este și Dumnezeu.

Nenorocirile trăite mai târziu în robia din Egipt împing poporul lui Israel nu doar spre o degradare morală și culturală, dar și spre o exterminare fizică. Este interesant procesul, prin care dintr-un popor aproape nimic, care trăia la limita existenței, aproape pierzând toate elementele de identitate, sub conducerea lui Dumnezeu prin Moise, după primirea celor zece porunci și ale regulilor, care decurgeau din acestea, au început să fie iarăși popor, dar nu definit prin etnicitate, ci prin legătura lor cu Dumnezeu.

Firește, este foarte lung drumul străbătut în procesul de formare ca și popor ales, care are oscilații foarte largi, suișuri și coborâșuri, care de multe ori pot fi descrise drept trădare față de Dumnezeu.

Dezvoltarea cultului și a societății lui Israel, care culmină în formarea regatului, clădirea templului și promovarea unei vieți cultice cu reguli și liturghii foarte bine definite îl scoate pe israelieni din mediul altor popoare din jurul lor, și le conferă o specialitate culturală, religioasă, care într-adevăr de unele ori le conferă și o anumită superioritate cultural-religioasă, dar și faptul că devin curiozități față de celelalte popoare, care nu prea au puncte de legătură cu culturile din jurul lor. Iar când se formează astfel de legături, de obicei se leagă pe calea vieții religioase în defavoarea cultului lui Jahve, aducând atingere persoanei lui Dumnezeu.

Însă lângă acest fapt se poate constata, că poporul izraelian a asimilat mai multe grupe etnice și popoare mici în procesul său de formare și totodată s-a limpezit și ideea, precum Iahve le-a ales încă de la începuturi, iar începând cu Avraam le-a și demonstrat acest fapt, astfel toate evenimentele istorice ale trecutului s-au întâmplat prin voia și conducerea personală a Lui Dumnezeu, dar și viitorul este trasat tot pe baza planurilor Lui.

Printr-o serie de transformări sociale – de la instituția judecătorilor până la regi – s-au transformat și multe concepții legate de religie, de cult. Această dezvoltare s-a împlinit printr-o succesiune de alianțe, care s-au împlinit de fiecare dată din mila și inițiativa lui Jahve, prin care și-a reprimat poporul ales pe latura unor noi promisiuni, sau prin promisiunea de a se întoarce la cele vechi. Iar după construirea bisericii s-a schimbat profund temeiul relației între popor și Dumnezeu, deoarece toate speranțele s-au legat de orașul sfânt, Ierusalim, dar și de așteptările pe baza cărora se va răsări din casa lui David Cel Promis, care va dăinui pentru totdeauna.

Legătura, care s-a format între cult și stat, a purtat și o serie de primejdii la adresa relației dintre popor și Dumnezeu: cu cât s-a accentuat mai mult alianța prin casa regală, cu atât mai mult s-a uitat adevăratul conținut al alianței legată odinioară la Sinai. Dar pe lângă acesta purta și o altă primejdie, și anume faptul că a apărut o percepție greșită în această legătură dintre casa regală și Dumnezeu, și anume așteptarea ca Iahve prin puterea și interesul său indirect să apere țara în orice condiții, iar în cazul în care statul suferă pierderi, ori chiar este ocupat, Iahve să fie cel învinuit cu nerespectarea alianței și a promisiunilor făcute către popor. Cum acest fapt se și împlinește, cum apar problemele de existență ale statului evreu.

La sfârșitul regatului lui Solomon nu doar statul se divizează în două părți concurente, dar și legătura celor două entități cu tradiția, iar pe altă parte cu ideile legate de formarea viitorului. Cei din partea nordică nu numai că doresc o independență tribală, dar vor să readucă în structura socială instituția conducătorilor charismatici, față de cei din sud, care rămân adeptul regatului. Totodată apar și unele conflicte legate de exercitarea cultului, deoarece templul Lui Iahve rămâne în partea țării din Iuda, iar în Israel vor fi înființate două locuri pentru exercitarea cultului și se introduce cult propriu susținut de către stat. În acest cult nou apar unele elemente readuse la viață din tradițiile vechi, moștenite de la Moise, a căror urmași se considerau. Astfel în această parte s-a produs un fel de întoarcere în trecut, o „reformă” nu în sensul în care sunt introduse elemente noi, ci în sensul întoarcerii către valorile trecutului.

În partea nordică, în Iuda se dezvoltă o altă tendință: străinii, care ajung să trăiască în curtea regală aduc influențe noi, totodată nu sunt familiarizați cu cultul Iahve. Ei nu au nici o legătură cu tradiția alianței, nici cu evenimentele din Egipt, din pustietate, deci lor le este străin acest cult. Ei sunt poporul palatelor, al bogaților, nu al celor rătăciți în pustietate. Astfel nu caută puncte comune nici în ocrotirea valorilor trecutului prin amintirea colectivă a celor întâmplate și trăite de către înaintași. Și în cultul lor se leagă de alți zei, alte forme de legătură cu divinitatea. Prin acest fapt se răspândesc riturile păgâne, iar masele populare sunt dezamăgite de către noua elită, deoarece ei în continuare erau legați de tradiție, de vechiul cult al lui Iahve. Iar obiceiurile noi aduse și răspândite de străinii curții regale, s-au indignat de aceste obiceiuri noi.

La acest capitol apare o interpretare nouă și interesantă dată de către prof. Komorocy, cine argumentează, că de fapt prin această deschidere culturală, pe care au

făcut urmașii lui Solomon, au reușit nu doar să integreze poporul izraelian în mediul înconjurător al altor popoare și să păstreze în mare măsură independența culturală, financiară și religioasă, dar l-au și propulsat ca pe o putere politico-economică importantă în zonă.

Iar pe altă parte spune, că persoana profetului Ilie trebuie văzut și respectat ca persoană charismatică, cinstită, fidelă lui Dumnezeu, dar totodată trebuie văzut și faptul, că fundamentalismul lui național și confesional poate fi considerat ca motiv pentru decăderea țării mai târziu.

Ilie de fapt nu e orbit de existența străinilor (vezi relația lui cu văduva din Serepta), ci e supărat pentru faptul că tradiția națională este umbrită de cultura străină. Din acest motiv amenință cu moartea pe toți cei care părăsesc – de fapt trădează - cadrul tradiției.

Este perceput ca eșec național și faptul că după decăderea părții de țară a Israelului, cultul va fi păstrat de partea iudaică, care fiind și mai slab, mai subdezvoltat, sub amenințarea continuă a egiptenilor, se va retrage într-o izolare (chiar autoizolare) severă, iar astfel se va închide în închisoarea tradiției naționale.

De aici e doar un pas istoria extinderii asiriene și adevărata existență de diasporă a țării. Partea cea mai tragică a acestor evenimente este, că pătura intelectuală, cei cu stare sunt duși în robie în exil, iar cei care rămân acasă fără adevărați conducători, pornesc pe un drum al degradării, a pierderii identității, a asimilării. Cei plecați sunt expuși aceluiași probleme, însă în alt context etnic și religios.

După terminarea exilului o parte a poporului se întoarce, dar greu se regăsește cu cei, care au rămas acasă. Diferențele culturale, care s-au dezvoltat în lunga perioadă a exilului, greu le dă șansa de a forma iarăși împreună un popor. Poporul lui Iahve.

Totuși se fac eforturi de a regăsi valorile trecutului, care pot însemna legăturile noi între cei, care cândva formau un popor.

Toate încercările dau eșec, când se îndepărtează de valorile religioase, de valorile primite de la Iahve. Legătura formală între Dumnezeu și oameni este capabilă doar să refacă legăturile între oameni.

Dar totodată se dezvoltă și gândirea teologică a vremii, mai ales în direcția în care este formulată ca și o nouă confesiune faptul, că promisiunile făcute de Iahve lui David nu-l obligă sub nici o formă să fie apărătorul lui Israel în orice condiții și ar duce la autoamăgire, dacă viitorul s-a baza pe astfel de idei greșite. Obligativitatea î-i revine

în primul rând poporului în a păstra legile și în faptul de a veghea curățenia vieții cultice.

Se produc schimbări importante în gândirea și practica religioasă: Ieremia poate fi considerat prevestitorul cultului fără jertfă prin faptul că pune accent pe curățenia interioară în defavoarea ceremoniilor de jertfă. Iar Ezechiel absolvă poporul de păcatele generațiilor anterioare argumentând, că fiecare generație va fi judecat de Iahve pentru faptele sale.

Se conturează nu numai o nouă formă de credință, în care apar noi elemente de speranță legate de Iahve: relația adevărată cu Dumnezeu nu depinde de cult, nici de templu, ci de faptul să fie căutat cu adevărată credință și inimă curată.

Nici exilul, traiul de diasporă nu mai e interpretat ca un eveniment sortit pentru eternitate, ci prin glasul profetului se vestește că: „Vor mai cumpăra case, teren arabil și viță de vie în această țară.”

Astfel se clădește noua bază a identității a poporului israelian, care nu se bazează pe elemente etnice, nici pe cele politice sau culturale, ci pe cele religioase: faptul că în orice împrejurare aparțin de Iahve și beneficiază de grija și ocrotirea Lui totdeauna, până ce rămân legați de legile și valorile Lui.

Totodată se poate spune că existența de diasporă a poporului evreu a avut și multe beneficii. Dacă ne gândim la faptul că în diferitele mari orașe au creat centre de excelență a studierii cărților sfinte (Misna), dar tot aici au făcut rost de o capacitate extraordinară de a se adapta la condiții neobișnuite sau străine. Și nu în ultimul rând au reușit să dezvolte colonii specifice bazate pe valori religioase și culturale proprii aproape în toate mediile existente.

Capitolele formării diasporei reformate

În istoria comunităților reformate fenomenul de diasporă are două aspecte interesante. Dacă ne gândim la perioada de răspândire a reformei protestante, putem spune, că noțiunea s-a dezvoltat în sensul bun al cuvântului, folosit în perioada timpurie a Noului Testament, când existența de „diaspora” însemna mai mult speranța legată de răspândirea seminței, care sigur va aduce roade bogate. Astfel reforma s-a răspândit repede și în scurt timp a devenit confesiunea dominantă pe teritoriul Transilvaniei.

Însă evenimentele istorice nu au favorizat acest proces, și pe marginea multor evenimente tragice fenomenul de diasporă și-a recăpătat sensul vechi dobândit în

perioada vechiului Testament, când se asocia cu robia, cu exilul, cu degradarea, cu exterminarea.

Pe o parte această degradare s-a întâmplat propriul teritoriu, în partea transilvană a existenței reformate. Dar pe altă parte s-a format o altă formă de diasporă etnică și religioasă: mulți s-au perindat peste Carpați pentru a-și asigura cele necesare pentru existență. Dincolo au ajuns într-un mediu aparte, diferit și din punct de vedere etnic, dar și din punct de vedere religios.

Traiful de diasporă a maghiarilor din Transilvania prezenta o diferență importantă față de paradigma de bază oferită de evrei: evreii erau unitari din punctul de vedere al religiei, fiind legați cu toții de Iahve, însă maghiarii s-au divizat pe seama a mai multor linii de demarcație în privința religiei: reformați, catolici, unitarieni, lutherani, dar și greco-catolici.

Diaspora de dincolo de Carpați

În acest capitol trecem în revistă coloniile în care se poate urmări existența etniei maghiare de dincolo de Carpați.

Pe teritoriul Moldovei exista în acest timp o minoritate importantă, numeroasă: ceangăii. Unele izvoare le prezintă, ca o populație existentă încă din timpul descălecatului maghiar, iar alții le concep, ca o comunitate, care a ales calea exilului încă din vremuri timpurii.

Din punctul nostru de vedere aceste comunități sunt importante deoarece servesc drept comunități de țintă, de referință pentru acele persoane, care își caută existența sau prosperitatea în migrația spre est sau sud de Transilvania.

Se formează legături strânse nu doar între maghiarii de pe o parte și partea cealaltă a Carpaților, dar și între națiunile celor două părți istorice și geografice. Relațiile interculturale aduc favoruri ambelor părți din belșug. Totodată suntem convinși, că relațiile vii dintre persoanele aparținând celor două nații și culturi – cea română și cea maghiară –, au oferit prilejul de a învăța limba celuilalt. Astfel în părțile de contact, unde relațiile erau intensive, s-a format o pătură interesantă, mixtă a populației, unde apartenențele originale s-au schimbat de multe ori, dar au și avut ca rezultat o serie de identități complexe, care s-au format din combinațiile multiple oferite de bogăția paletelor religioase și etnice.

Subiectivitatea istoriei cu greu ne oferă un cadru clar al acestor relații, dar se poate urmări, că în această perioadă se efectuează o serie de mișcări de migrație pe ambele părți ale Carpaților și în ambele direcții.

Comunitatea catolică a ceangăilor

Pe baza însemnărilor de la mijlocul sec. 18 se poate constata, că migrația dinspre Transilvania spre Moldova de multe ori nu a fost doar un fapt individual, ci de mult ori colective întregi au luat calea pribegiei. Astfel în 1746, preotul catolic Zöld Péter a trecut dincolo de Carpați în fruntea unei comunități sătești întregi. În părțile din Moldova deja găsesc o comunitate însemnată, care deja numără 9 parohii catolice mari, dar și alte 62 de comunități sătești locuite de etnici maghiari.

Peste o sută de ani, un călugăr franciscan notează, că în Moldova a găsit 15 parohii catolice, 70 de filiale și o populație de aproximativ 45-50 de mii de vorbitori de limba maghiară.

Pe această temă se fac investigații și cercetări succesive din inițiativa Societății de Știință maghiară și se vor naște ample lucrări etnografice, istorice, demografice etc.

Totodată vor investiga și motivele, care au stat la baza emigrației, dar și acelor fenomene, care au favorizat asimilația lor. După cum s-a constatat, ce mai mare parte a celor emigrați s-a dus cu planuri pe perioade scurte: doar cu gândul de a câștiga mai bine, după care doreau să se întoarcă în Transilvania și să-și întemeieze un viitor.

În Transilvania din acea vreme exista un motiv foarte important, care a favorizat migrația economică: faptul că terenurile arabile deținute de cele mai multe familii constituiau doar moșii de dimensiuni mici, care prin moștenire s-au divizat și mai tare, astfel nu mai permiteau moștenitorilor un trai decent. Toți cei care nu mai aveau existență pe baza avuției împuținată s-au aventurat în acest exil voluntar. Iar cei care au ales migrația au devenit o populație vulnerabilă, pe care acei slujitori ai bisericii, care erau mai sensibili la evenimentele sociale, au încercat din răspuțeri să le organizeze în comunități bisericești și să le ofere un cadru comunitar, prin care să-și păstreze identitatea religioasă, etnică și culturală.

Pe baza unor referințe pozitive se poate afirma, că majoritatea populației din Moldova nu le-au perceput pe imigranți ca dușmani, sau elemente străine și deranjante,

ci le-au respectat pentru hărnicia și pentru devotamentul lor față de valorile muncii, cum ar fi ordinea, disciplina și curățenia.

Dar chiar la începuturi apare fenomenul – într-un fel natural – al asimilației, care de cele mai multe cazuri prin căsătoriile mixte duce neapărat și la abandonul propriei religii. Într-un fel se înțelege acest fenomen, mai ales din cauza faptului, că în zonele de dincolo de Carpați nu erau formate comunități religioase protestante, doar catolice. Nici nu aveau unde să se integreze protestanții pentru a avea ocazia trăirii propriei religii într-un cadru familiar.

Istoria și motivele de bază ale migrației

Istoria migrației spre părțile de dincolo de Carpați are un istoric lung: încă din timpurilor premergătoare reformei ajung în valuri comunități, care nu-și mai găsesc locul prin părțile transilvănene. Așa se refugiază oameni după răscoala lui Gheorghe Doja, dar pe baza documentelor găsim și mercenari maghiari, chiar reformați în număr de peste o sută de persoane, în slujba voievodului din cetatea de scaun din Iași în 1646.

Se văd nevoiți de pribegie cu sutele secuii după conflictul armat și represaliile lui Maria Tereza.

Pleacă și din cauza epidemiilor, dar și din cauza foametei. Însă represaliile urmate după evenimentele din 1848-49 marchează un moment istoric important, când multe persoane urmărite de oficialitățile habsburgice se văd nevoiți să caute liniște și pace peste Carpați.

La a doua jumătate a sec. 19 deja numărul populației maghiare, care este considerat ca „străin”, cetățean austro-ungar, deja depășește numărul de 28.000 de persoane, la care se adaugă deja persoanele, care s-au stabilit definitiv și au beneficiat de cetățenie.

Primele comunități reformate de peste Carpați

Primele comunități se formează încă de timpuriu. În Moldova, la Săscut se formează în prima fază o comunitate săsească de husiți, iar prin anii 1718, datorită

foametei, un sat întreg sub conducerea preotului reformat se refugiază din secuime și se stabilesc la Sascut, îngroșând astfel numărul protestanților.

Existența lor nici nu a fost remarcată de oficialitățile transilvănene până în 1858, când un călător – care devine mai târziu preot reformat din București – le descoperă soarta lor crudă, care trăiesc nu doar în izolare, dar și în mare sărăcie.

În vecinătate, satul Prala a fost la fel locuit în parte de reformați refugiați, iar ca a treia comunitate din Moldova trebuie amintit satul Vișonta, unde comunitatea reformată a persistat până în anii 1858, după care treptat s-au asimilat în totalitate.

În București încă din 1690 s-a cumpărat un teren lângă Fântâna Boului, pe care s-a construit prima clădire cu scopul de a servi ca lăcaș de cult pentru protestanții luterani originari germani. Cu timpul clădirea a ajuns în posesia luteranilor veniți din Transilvania, care au folosit împreună cu reformații refugiați până în 1814, când a venit primul preot reformat și pe marginea unor dispute financiare cu sașii, s-au apucat să clădească biserică proprie pe un teren cumpărat de la prințul Iordache Filipescu, pe baza aprobării primite de la domnitorul fanariot Alexandru Suțu, care a spus: ”Să-și clădească reformații biserică cu curaj, fără nici o piedică, deoarece în țara mea e toleranță”

În scurt timp mai mulți preoți reformați slujesc comunitatea reformată din București, care - mai ales după evenimentele din 1849 – a crescut semnificativ prin imigrarea mai multor persoane. Chiar și unul dintre preoți devine urmărit de către Agenție (Autoritatea Consulară Austriacă), va fi arestat și moare în închisoarea de la Alba Iulia.

Biserica reformată din București va fonda în curând propria școală confesională, pentru a oferi școlarizare în limba maghiară dar și educație religioasă confesională copiilor celor aproape 2000 de reformați. În prima fază sunt înscriși la studii aproape 100 de copii.

După București se va organiza și comunitatea reformată din Pitești, unde în 1844 sunt numărați aproape 1500 de maghiari, printre care și reformați în număr semnificativ de aproape 250, dintre care aproximativ 200 sunt locuitori temporari.

O altă comunitate, care se va organiza în curând pe baza activității preoților reformați va fi Ploiești, unde numărul reformaților va crește de la 70 – în 1855 – la 1140

după opt ani. După scurt timp se va deschide și școala confesională reformată cu 35 de elevi.

Alt oraș important – Craiova – găzduiește un număr important de 1350 maghiari refugiați încă din anii 1840, printre care mulți reformați.

Aici se va forma parohie reformată încă din 1828 (data primei ștampile) însă degeaba crește numărul reformaților la 320 în anul 1858, datorită faptului, că nu acceptă nimeni provocarea, rămân fără preot și cu timpul se destramă parohia. În continuare vor participa la slujbele ținute de luterani.

În țara mamă se trezește interes față de comunitățile reformate existente dincolo de Carpați. Se hotărăște susținerea financiară prin colecte periodice, cât și susținere morală pentru acest scop nobil. Astfel se vor înființa unele periodice, care doresc să ofere informații precise legate de persoanele din emigrație, dar și despre activitatea misionară, care urmează să fie organizat cu scopul de a le oferi sprijin pentru păstrarea identității religioase, culturale, dar și etnice.

Se va lua inițiativa de a evalua atât starea comunităților, cât și numărul enoriașilor reformați în diferitele orașe mari pentru a încerca evaluarea necesităților în organizarea misiunii în diasporă. Pe baza datelor furnizate de preotul reformat din București, cine va face o călătorie lungă, încercând să atingă toate localitățile unde consideră că trăiesc și reformați, numai în Țara-românească sunt zece centre mari cu aproximativ 4200 de suflete reformate, din care deja mai mult de 1400 s-au stabilit, fiind cetățeni români.

Pe lângă ei, în Moldova mai sunt 7 localități mari, unde se mai găsesc în jur de 580 de suflete reformate, din care stabili 170.

După 1860 se va oferi voluntar o persoana preotului reformat Czelder Marton să fie le fie slujitor tuturor, care au ales viața în afara granițelor. Din păcate încă de la început nu se vor înțelege cu colegul lui din București, Koós Ferenc, iar conflictul lor personal va aduce multe prejudicii cauzei nobile, pe care amândoi doresc să slujească.

Czelder va da dovadă de o capacitate extraordinară organizatorică, dar și de o forță de muncă ieșită din comun. Toate acestea se asociază cu credința lui, din care izvorăsc aceste calități. În scurt timp le va organiza aproape pe toate comunitățile reformate și le va întocmi și câte un regulament de funcționare specific locului, dar în spiritul legilor bisericii reformate.

Nu este preocupat doar de soarta reformațiilor de pe teritoriile românești, ci va efectua o călătorie în Constantinopol, pentru a căuta reformații, care s-au împrăștiat în toată lumea. Astfel va găsi comunități mici și în locuri, unde nici nu se gândea. Chiar și în Constantinopol. Peste tot le va oferi slujbă și le va oferi sfânta împărtășanie.

Se lasă surprins de faptul, că sultanul se comportă foarte tolerant față de creștini: nu numai că le aprobă exercitarea ritului creștin, dar englezilor protestanți chiar le-a dăruit un teren pentru construcția unei biserici.

După întoarcerea lui pe teritoriul românesc face o încercare de a uni parohiile reformate într-o episcopie, care să aibă sediul episcopal în București și să funcționeze separat, independent, pe baza propriilor legi adoptate la condițiile de trai din țările românești. Nu vrea să se rupă în totalitate de legile bisericii mamă din teritoriile ungare, dar dorește, ca toate parohiile din misiune să fie independente, să se autoguverneze pe baza propriilor legi deoarece e conștient că fiecare se confruntă cu probleme specifice, care de multe ori nu pot fi nici rezolvate, nici reglementate cu legi universale. Însă încercarea lui se împotmolește atunci, când încearcă să transforme sărbătoarea aniversării de 50 de ani de existență a bisericii reformate din București într-un sinod al parohiilor reformate. La început aproape toată lumea se entuziasmează, dar pe parcurs își dau seama, că nu pot lua unele hotărâri sub nici o formă fără acordul eparhiilor reformate din patria mamă și Ardeal. Din acest motiv apar ezitări, iar spre finalul ședinței Bucureștiul își manifestă voința hotărâtă, prin care nu dorește să facă front comun cu bisericile celelalte în privința formării episcopiei nici în cazul, dacă este propusă persoana preotului din capitală, ca și lider al episcopiei de misiune.

Au luat hotărâri proprii privind unele probleme organizatorice și de conducere bisericească, însă la urmă majoritatea s-a retras din spatele hotărârilor, și nu și-au asumat responsabilitatea pentru hotărârile luate.

S-au răspândit și unele zvonuri, despre faptul că la elaborarea finală a procesului verbal, care conținea evenimentele și hotărârile acestui moment, nu numai că s-au comis greșeli de elaborare a documentului, dar în privința hotărârilor s-au comis o serie de falsuri.

Nu numai că documentul elaborat a fost primit cu respingere, dar și cu dispreț din partea autorităților bisericești din Transilvania și Ungaria, mai ales din cauză că toate demersurile mărturiseau, că cei, care au luat aceste hotărâri și-au depășit atribuțiile, neavând competențe și autoritate să ia decizii în astfel de probleme.

Pe latura acestor evenimente s-au deteriorat relațiile între slujitorii bisericilor din diasporă, urmând un șir lung de conflicte în toate direcțiile: și între preoții din emigrație, și cu autoritățile bisericești din țară, și cu autoritățile politice locale, dar și cu autoritățile politice din țară, sau reprezentanța lor din România. În aceste conflicte urmează să fie implicați nu doar conducătorii parohiilor, dar implicit și enoriașii, oamenii simpli.

După ce se simte amenințat din partea autorităților din țară pentru greșelile făcute, Czelder, conducătorul misiunii, încearcă să caute legături spre autoritățile române. Acest pas însă agravează și mai mult situația lui, deoarece nicicum nu este privit cu ochi buni din partea oficialităților politice și bisericești maghiare. Încearcă prin mai multe metode să-l înlăture de la conducerea misiunii și să-l retragă cumva în țară. Însă nici eparhiile din țara mamă nu ajung la un consens în rezolvarea acestei probleme. Se generează un conflict general și pe teritoriile maghiare, prin care se deteriorează unele relații între eparhii, dar și între persoane influente sau importante.

Acest scandal până la urmă a ajuns și în presa română din Transilvania, cu un conținut defectuos, sugerând, că Ungaria face propagandă pro-maghiară și dorește să înființeze stat independent bazat pe uniunea bisericilor minoritari sub protectoratul politic al imperiului austriac. Pe baza acestor idei chiar ministrul cultelor este somat să facă publică părerea oficială a instituție, pe care-l conduce.

La urmă se constată din partea autorităților maghiare, că vinovatul pentru producerea acestor probleme ar fi Czelder, conducătorul misiunii, cina avea un singur scop susținut prin toate activitățile sale, aceea de a deveni episcop.

Urmează un șir lung de consultații și anchete din partea autorităților bisericești maghiare, dar nici în acest caz nu reușesc să ajungă la consens. Unele eparhii se pronunță de a fi de partea conducătorului misiunii, într-un fel de înțeles, deoarece într-adevăr a depus un efort extraordinar în organizarea comunităților reformate de diasporă. Iar pe lângă acestea, chiar și pe parcursul anchetelor a călătorit încontinuu și era preocupat de organizarea a noi parohii, unde numărul reformaților îi permitea acest lucru. Astfel se vor organiza noi comunități reformate la Călărași, Domnești dar și la Focșani.

Între timp și conducătorul comunității din București, preotul Koós este implicat atât de adânc în acest conflict, încât ajunge să fie gonit de o parte a enoriașilor. E clar că războiul dintre cei doi lideri din misiune implică foarte adânc și pe ceilalți, ajungând

la un cerc vicios, din care nu prea se găsește cale de ieșire pe căi oficiale, urmând linia adevărului.

După peste zece ani de activitate, până la urmă este rechemat atât preotul din București – Koós – , cât și conducătorul misiunii, Czelder. Le sunt oferite alte posturi sau parohii în bisericile maghiare. Acesta din urmă va face mai multe încercări de a se întoarce în misiune, dar când se vede convins, că nu mai este cale de întoarcere, încearcă să organizeze misiune internă a bisericii, care vizează revigorarea vieții creștin în sânul bisericii reformate.

Misiunea va trece în totalitate sub protectoratul Eparhiei Reformate din Ardeal și până la urmă se va da drumul formării protopopiatului reformat din misiune, cu centrul în București.

Vor urma perioade foarte variate în istoria misiunii. În primul rând se arată o degradare a vieții din diasporă, deoarece slujitorii noi nu manifestă atâta entuziasm față de activitățile din misiune. Nu prea se regăsesc în acest mediu. Cei mai mulți dintre preoții numiți să slujească aici, sau acei, care se lasă convinși și aleși, după un an, două se întorc în țara natală.

Și numărul enoriașilor începe să manifeste fluctuații mari: în funcția variațiilor din viața politică și numărul maghiarilor și a reformaților din diasporă crește sau scade. Vin vremuri, când Transilvania le oferă condiții mai bune, și datorită acestor evenimente aproape toți foștii imigranți lasă în urmă teritoriile din Regatul Român. Altă dată însă devine iarăși ținta emigranților maghiari.

Pe baza unor date demografice în unele perioade se estimează, că populația maghiară din Moldova și Țara Românească ar fi ajuns la aproximativ 200 de mii de persoane, din care mai mult de 50 de mii ar fi fost reformați. Însă migrațiile consecutive, cât și eroziunea, căsniciile mixte, asimilația și-a spus cuvântul. Astfel foarte mulți s-au integrat în populația majoritară, băștinașă.

Chiar și în zilele noastre există parohii reformate în cele mai multe localități, unde aceste biserici s-au format pe baza activității misionare a celor amintiți. Însă numărul puțin al enoriașilor azi chiar că conferă statutul incontestabil de diasporă.

Condițiile istorice ale dezvoltării fenomenului de diasporă în rândul reformaților din Transilvania

La analiza evenimentelor istorice din Transilvania, care pot fi considerate ca și cauzatoare în dezvoltarea fenomenului de diasporă se pot trece în revistă multe.

Însă printre cele de bază nu trebuie să amintim doar acele, care au fost comise de alții împotriva comunității maghiare și implicit împotriva reformaților.

Trebuie să vedem și acele momente, unde condițiile istorice ale poporului maghiar nu au favorizat să se manifeste cu mai multă înțelegere, cu mai multă empatie sau chiar iubire față de semenii în legătură cu românii, care au trăit pe meleagurile teritoriilor aparținând maghiarilor la acea vreme.

Trebuie să vedem, că și naționalismul maghiar, care se manifesta pe latura formării națiunii maghiare a avut tot atâtea erori, cât mai târziu și cea românească.

Pe lângă faptul, că generația reformistă maghiară, care au promovat ideea de a se desprinde de imperiul austriac și de a forma stat independent maghiar, nu au reușit să se gândească pe scală largă în legătură cu populația românească deja existentă pe teritoriile lor. Din acest motiv au fost ignorate de multe ori încercările românilor de a căpăta unele drepturi colective sau individuale, necesare pentru păstrarea și dezvoltarea identității naționale.

Chiar și cei mai luminați personalități au căzut uneori în capcana propriei greșeli de a iubi prea tare propria națiune în defavoarea altora. (etnocentrism) astfel însuși contele Wesselenyi vedea rezolvarea emancipării țaranului român prin eliberare de sub iobăgie, dar integrarea lor în cultura maghiară. Bineînțeles, că aceste concepții au dat greș, dar au și avut ca rezultat antipatia, repulsia populației române, născând nu numai conflicte, dar până la urmă chiar ură și represalii în cazurile, când roata istoriei s-a învârtit în acel sens.

Situația etnică a Transilvaniei începând cu secolul 16

Nu dorim să generăm dispută despre ideea, cine a fost primul în Transilvania. Dorim doar să urmărim acele evenimente și procese sociale, prin care populația maghiară, și cea reformată a ajuns în unele zone specifice acestei confesiuni să fie nu

numai minoritar în regiune sau localitate, dar a ajuns să fie chiar pe cale de dispariție, sau dispărut deja în vârtejul istoriei.

Unele evenimente în urma cărora a început să scadă numărul maghiarilor în unele zone se leagă de evenimentele din anii 1600, când consecutiv, în mai multe rânduri teritoriul Transilvaniei a devenit scena unor lupte, războaie, evenimente și epidemii, care au distrus o parte a populației: cine a rezistat turcilor, a pierit din cauza lui Basta, iar o parte a fost nimicit de trupele lui Mihai Viteazul. La urmă epidemiile doar au curățat pe cei, care au mai rămas.

În centrul Transilvaniei s-a format un vid demografic, care a lăsat cale imigrației populației din alte zone. Totodată această imigrație a fost masiv susținut de proprietarii terenurilor, care trebuiau cultivate, dar au rămas fără populație necesară. Cele mai afectate zone au fost ale comitatului Dobâca și valea Șieului, iar în altă ordine de idei pe Câmpia Transilvană în triunghiul Bistrița-Cluj-Tg-Mureș.

După aceste evenimente va trebui să aducem aminte și de nefericitele evenimente, care se conturează în conflictul dintre nobilii maghiari și moșii lui Avram Iancu, în urma căror evenimente o importantă parte a populației reformate din zona Abrud, Zlatna, Vințu de Jos, Aiud, Ighiu etc. pierе în conflictele armate.

Alte evenimente dăunătoare s-au petrecut în cadrul revoluției din 1848-49, când și pe o parte, dar și pe cealaltă parte – din păcate românii și maghiarii nu reușesc să formeze front comun – s-au comis o serie de atrocități, dar populația reformată în unele regiuni nu mai avea rezerve demografice, din care să se reclădească, ajungând în situații de diasporă, de minoritate disperată deja din acele vremuri.

Pe lângă acestea represaliile imperiului austriac după pierderea luptelor din 1849 a dus la o emigrație masivă spre zone, unde influența austriacă era mai slabă, sau nu exista aproape deloc: imperiul otoman.

În acest sens s-au scris multe, dintre care pot fi amintite ca personalități de referință Makkai Laszlo, Szabo T Attila, Kadar Jozsef, Kelemen Lajos, Csetri Elek, Egyed Akos și alții.

Se poate afirma, că această problemă a revenit totdeauna în centru atenției atunci, când careva dintre părțile conlocuitoare a avut de suferit.

Însă dacă în acest sens sec. 19. a oferit un cadru nu tocmai plăcut suferințelor românilor, secolul 20. se poate numi perioada se suferință a maghiarilor.

Cum nici în 1848-49, din păcate nici după aceea nu au reușit conducătorii celor două popoare să încheie șirul evenimentelor prin care se dezavantajau reciproc în contextul evenimentelor istorice. După 1849 relația maghiarimii s-a înrăutățit atât cu imperiul habsburgic, cât și cu românii din Transilvania. Mai ales această relație a devenit foarte fragilă. Românii nu numai că îi considerau pe maghiari capul tuturor răutăților și a suferințelor naționale, dar și ca piedică în calea desăvârșirii visului național: făurirea mării uniri. Această relație într-adevăr a fost defavorizată de faptul, că până la urmă habsburgii și maghiarii s-au împăcat și maghiarii au avut șansa să-și formeze propriul guvern (neavând totuși totală independență nici la nivelul autoguvernării, deoarece unele ministere de bază au rămas comune cu imperiul), și să pășească cu pași mari spre propriile idealuri naționale. Din nefericire strădaniile maghiarilor și a românilor au avut două direcții diferite, iar pe lângă acest fapt politic maghiar a dat dovadă de neînțelegere față de aspirațiile românilor. De fapt au uitat, că în revoluția pierdută și-au căutat aceleași idealuri, pe care le doreau și românii acum.

Din acest motiv orice încercare făcută mai târziu cu scopul de a păstra românii din Ungaria – și mai ales din Transilvania – în zona de interes, care viza formarea unei Transilvanii după modelul elvețian, au eșuat.

Războiul va accelera și va trasa mersul evenimentelor, care urmează, dar care până la urmă îi găsește în diferite tabere pe români și maghiari: românii de partea învingătorilor, maghiarii de partea învinșilor.

Degeaba încearcă unii reprezentanți ai clasei politice maghiare să salveze viitorul cu unele idei reformiste, chiar cu prețul unor compromisuri neimaginabile până acum, făcând oferte politice care mai care atrăgătoare, în care le lasă de înțeles, că pot forma județe pe baza ranițelor etnice, introducerea folosirii limbii române în viața publică și oficială, autoguvernarea școlilor confesionale, chiar și organizarea unui cabinet de secretar de stat sau minister pentru conducerea și rezolvarea problemelor românilor, în această fază deja au întârziat mult cu ofertele. E clar, că românii au ales o altă cale: calea făuririi propriului națiuni împreună cu țările românești. Din acest motiv va hotărî deja Consiliul Național Român Central la Arad, ca cele 26 de județe în care locuiesc și români, să fie trecute în subordinea Consiliului Dirigent cu centrul la Sibiu. Românii au reușit să facă alianță în privința Transilvaniei cu sașii, care au devenit susținătorii ideii unirii cu celelalte principate române, formând România Mare.

Momentul din 1. dec.1918 ca graniță istorică pentru maghiarii din Transilvania

Știm, că documentul mării uniri de la Alba Iulia cuprinde o serie de drepturi, care urmau să garanteze viitorul maghiarilor, care astfel au devenit minoritate din majoritari și conduși din conducători. Astfel se decretează în document „deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare, în care fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.” Tot așa documentul unirii garantează “egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.”

Dacă autoritatea maghiară din perioada de înaintea unirii nu a reușit să fie înțelegător cu aspirațiile românilor, tot așa nici noua conducere a românilor, nu a reușit să treacă peste traumele trecutului. Astfel în loc de o conciliere istorică, care de fapt nu e departe ca și ideal, deoarece spiritul său se reflectă în declarația de unire, din păcate va continua concurența naționalistă între cele două popoare.

După marea adunare a românilor se va organiza o mare adunare a maghiarilor la Cluj, unde maghiarii vor decreta pe baza voinței a 28 de comitate, că doresc să rămână în continuare în alianță de stat cu Ungaria.

Se va trece treptat la instaurarea autorității române pe teritoriul Transilvaniei. Însă acești pași deja nasc victime: instaurarea noii administrații se poate face doar prin schimbarea vechii administrații. Astfel mulți funcționari, lucrători în administrație și sfera publică își pierd locul de muncă, neavând altă soluție, decât emigrarea acolo, unde mai au o șansă de a-ți continua activitatea, la care se pricep. Astfel ei pleacă peste noile hotare. Din 1918, până în 1924 – desăvârșirea schimbării totale a administrației – vor pleca în jur de 200 de mii de persoane.

După aceste primi pași și următorii vor avea efecte negative asupra maghiarilor. Reforma agrară inclusă între hotărârile documentului de la Alba Iulia și realizată mai târziu a zguduit în temelii unele gospodării mijlocii, care au căzut jertfă nerespectării originale a prevederilor reformei. Astfel nu numai persoane și-au pierdut siguranța existenței, dar și unele instituții, care serveau păstrarea și dezvoltarea vieții religioase și culturale ale maghiarilor și a reformaților. Aceste instituții – școli confesionale, parohii, fundații culturale, asociații civile și economice cu caracter social – au avut de suferit pe

urma exproprierilor de terenuri agricole și păduri. În continuare pierzând o parte importantă a veniturilor, unii dintre aceștia au subzistat de multe ori la pragul falimentului. Din nefericire nici noua putere română nu a reușit să fie mai democratică, decât fosta putere maghiară. Dar după cum se va vedea mai târziu, din nefericire cele mai multe fapte, care contravin legilor în vigoare, vor fi comise pe plan local de către „oamenii mari ai locurilor mărunte”, cine astfel doresc să se răzbune pentru suferințele trecutului.

Totuși încetul cu încetul și politica oficială dă semne, că dorește nu numai făurirea marii națiuni românești, dar și o omogenizare etnică și religioasă pe plan național. Legile date în legătură cu cetățenie, cu folosire denumirilor, în domeniul educației sau a cultelor, de multe ori dau dovadă nu numai de intoleranță, dar chiar și de voință nemascată de asimilare a altor culturi, altor valori.

Diaspora în mijlocul atenției

Datorită tendințelor politice și sociale, dar și moștenirii istorice din trecut, o serie de comunități reformate dau semne certe de a lua calea atrofierii. Datorită marilor mișcări de mase populare, dar și tendințelor demografice nefavorabile, plusate cu unele măsuri nefavorabile existenței minoritare, în multe comunități suferă viața religioasă.

Nu doar acum se trezește interesul față de comunitățile de diasporă – de fapt acele comunități, care nu migrează, dar devin comunități periclitare – dar mai ales în aceste condiții noi se va orienta atenția multor persoane, cercetători, persoane din cadrul vieții religioase spre căutarea măsurilor, prin care aceste comunități pot fi descrise și pe baza unor strategii comune pot fi salvate de la dispariție. Pe baza acestor lucrări se va atrage atenția opiniei publice bisericești, că nu mai e nevoie să treacă misionarii Carpații, deoarece fenomenul de diasporă s-a mutat în bisericile reformate din Transilvania.

Viața bisericească și comunitățile de diasporă – problemele diasporii în autobiografia preoților

În condițiile celui de al II-lea război mondial 30. august 1940 marchează o dată semnificativă, când Transilvania de Nord a fost conectat Ungariei.

În această perioadă la inițiativa unui lucrător din Arhivele Eparhiei Reformate de Dincolo de Tisa se cere preoților reformați să elaboreze o serie de documente legate de viața religioasă ale parohiilor în care slujesc sau au slujit pe parcursul carierei. În prima fază dorește doar crearea unui cadastru, care să cuprindă toate datele despre slujitorii bisericii reformate din Eparhia respectivă, însă la vederea reușitei vor extinde această cercetare pe teritoriul tuturor eparhii reformate. Printre altele se cere și o autobiografie a preoților, dar și date relevante despre slujirea lor, despre comunități, date statistice și demografice, slujitori premergători, date legate de viața personală sau de familie, momente cheie de pe parcursul carierei profesionale, conflicte în interiorul comunității, activități și strategii de consolidare și de dezvoltare a comunităților bisericești, studii, instituții funcționale pe lângă biserică în folosul comunității, problemele legate de traiul de minoritate confesională și etnică, etc.

Pe parcursul cercetării am reușit să analizăm peste 800 de documente elaborate de către preoți reformați din vremea respectivă. Dintre aceștia am selectat și analizat doar pe aceia, care au conținut date relevante legate de fenomenul de diasporă și de unele evenimente istorice, sociale, juridice etc. care au favorizat acutizarea acestui fenomen.

Concluzii

Pe baza analogiei făcute se poate spune că noțiunea de diasporă folosită în uzul comun al bisericii reformate diferă în multe privințe de cea originală, preluată din istoria poporului lui Israel, unde în sensul clasic al cuvântului erau incluși doar acele persoane care au fost duși în exil în Babilon. Ei de fapt erau doar clasa superioară a evreimii din vremea respectivă.

Diaspora reformată includea persoane din toate clasele sociale, chiar dacă îndreptăm atenția noastră spre comunitățile de diasporă formate pe teritoriul României în sec. 19 sau rămase în Transilvania, dar devenind cetățeni români în sec. 20.

Evenimentele istorice nu prea au dat șansa comunităților reformate măcar pentru o generație să aibă oportunitatea de a se reorganiza, de a se reclădi din interior. Astfel procesul de degradare a fost continuă. Din acest motiv foarte multe comunități, care încă un secol erau comunități prospere au ajuns în faza finală a existenței lor, ori deja au rămas doar biserici monument, care mai vestesc existența de odinioară a acestei comunități.

Cu toate că au existat inițiative în vederea ocrotirii în mod instituționalizat al acestor comunități, însă de foarte puține ori s-a ajuns de la vorbe la fapte adevărate. S-au interesat de temă personalități politice, oameni ai bisericii, laici, istorici, sociologi, dar nu s-a reușit niciodată crearea unui front comun și eficient, organizat, cu o strategie sustenabilă.

Însă contrar acestora persoanele conducătoare ale comunităților au depus un efort individual, de multe ori sacrificând viața personală, veniturile proprii, viața familială etc. în activitatea de ocrotire a comunităților de diasporă.

Problema de bază este, că și în zilele noastre persistă această problemă în multe comunități, însă nici acum nu sunt pregătiți special pentru această activitate generațiile tinere, care devin slujitorii bisericii sau a comunităților reformate.

Astfel se propune, ca pe baza analizei datelor bogate, care stau la dispoziția conducerii bisericii să se elaboreze strategii viabile și să fie acordată atenție sporită în vederea educației generației tinere pe baza unui plan de învățământ necesar în a fi expert în coordonarea, conservarea și dezvoltarea comunităților, unde încă se poate interveni eficient.

Cuvinte cheie: Biserica reformată, diaspora, minoritate, misiune, exil, asimilație, tradiție, școala reformata, comunități de diaspora, autobiografie preoți reformați,